

Európa és a kereszténység

Napjainkban igen sok vita esik hazánkban és az európai politika színterén egyaránt a kereszténység szerepéről, az állam és az egyház kapcsolatrendszeréről. Bár nem beszélhetünk újkeletű problémáról, ugyanakkor ez a polémia rendre újabb és újabb tartalmat és értelmezést nyer. Alapvetően egy politikai vitáról van szó, amely természetéből adódóan nem választható el élesen bizonyos kulturális és jogi dilemmáktól, emellett komoly szimbolikus tartalommal is bír. Az állam és az egyház, a kereszténység és Európa kapcsolatáról folyó vita nézetem szerint egy legitim vita. Számunkra, magyarok számára többek közt azért is oly nagy fontosságú, mert az államalapítás (területi állam, nem nomád állam) egybeesett a kereszténység felvételével. Ráadásul Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből adódóan egy civilizációs törésvonal határmezsgyéjén helyezkedik el: Nyugat és Kelet, katolicizmus és ortodoxia, történetileg pedig gyakran pogány és keresztény között.

Érdeemes megemlítenünk, hogy az európai integráció letéteményesei között a legmeghatározóbb szerepet kereszténydemokrata politikusok (Alcide de Gasperi, Konrad Adenauer, Robert Schuman) játszották (Schuman volt francia külügyminiszter 1950. május 9-i nyilatkozata után ünnepeljük az „Európa-napot”), akik maguk is úgy vélték, hogy Európa és a keresztény kultúra elválaszthatatlanok egymástól. A néhai magyar miniszterelnök, Antall József (akiről az Európai Parlament egyik új épületszárnyát is elnevezték) többször is hangot adott azon meggyőződésének, miszerint „egyszerűen arról van szó, hogy Európában az ateisták is keresztények. Európa kereszténysége kultúrát, etikát, szemléletet jelent.” Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Európában az egyház és az állam ugyan szét van választva egymástól, és ennek megfelelően mindenki szabadon választhatja meg és gyakorolhatja hitét, de Európa kulturális hagyatéka, az európai civilizáció vívmányai elválaszthatatlanok a keresztény értékektől és az európai kultúrkörben szocializálódó polgárok többségének gondolkodásmódjától. Sajnos ezt az egyszerű igazságot sokan még ma sem hajlandóak belátni, elfogadni. Jól mutatják ezt azok a teljességgel érthetetlen viták, melyek a végül elfogadásra nem került Európai Alkotmánytervezet szövege, vagy éppen az új magyar alaptörvény kapcsán a keresztény örökségre való hivatkozás körül bontakoztak ki, s mely megosztotta az EU tagállamait is. Mi az oka ennek?

Legfőképpen az, hogy az Európai Unióban uralkodó álláspont egyre inkább afelé tolódik, hogy a Közösség országai csak akkor képesek befogadóná válni, ha az alapvető európai értékek közé emelt tolerancia túlhangsúlyozásával (annak kiterjesztett jelentéstartalmával, ha úgy tetszik, túlterjeszkedő félreértelmezésével), valamint a multikulturalizmus modellértékűvé tételével egy kulturálisan „semleges” közeget teremtenek Európa döntéshozói. Kérdés, hogy a kereszténységnek e körülmények között marad-e hely a nap alatt. Természetesen azt egyetlen józan gondolkodású ember sem vitathatja el, hogy egy modern, egységes, ugyanakkor plurális (nemzeti sajátosságok) Európában

fontos értékek az esélyegyenlőség és a tolerancia, de nem szabad, hogy ezekre az elvekre hivatkozva mértékadó értelmiségek a tolerancia jelentését önfeladásá minősítsék át.

Csakhamar világossá válik, hogy az Európai Unió mottójaként is szolgáló „egység a sokféleségben” politikai jelszava elsősorban nem a tradicionális európai kulturális értékek, valamint a nemzeti kultúrák megőrzését, ápolását hirdeti, sokkal inkább az átértelmezett és a kulturális-politikai kánon részévé tett ún. „nyitottságot” és „toleranciát” hivatott szolgálni, melyek eredeti jelentéstartalmuktól megfosztva „kétélű karddá” váltak Európa új ideológusainak kezében. Megjegyzem, a tolerancia nem értéksemlegességet jelent, hanem azon tulajdonságot, hogy képesek vagyunk a megszokottól, számunkra követendőktől eltérő tulajdonságokkal rendelkező egyéneket, csoportokat elfogadni, még akkor is, ha szinte semmiben nem értünk egyet velük. Természetesen, mint minden más, ez az elv sem lehet abszolút, megvannak a maga korlátai, ami nemcsak a hétköznapi interakciókban, de a társadalom intézményes struktúráiban is megnyilvánul. Európa egyelőre vonakodik elismerni, hogy a morális elvek által alátámasztott törvényhozás és törvénykezés erkölcsi szempontból való „kiüresítése”, relativizálása komoly veszélyt jelent a tradicionális társadalmi struktúrák és kohéziós erők, végső soron a kultúra integrációs erejére. Ha a jog egyetlen támasza az állami erőszak monopóliuma marad, a kultúrába ágyazott erkölcsi törvények igazoló erejétől megfosztva, akkor szembesülnünk kell azzal, hogy a kulturális és felekezeti szempontból egyre inkább plurálissá váló államokban a törvény betűje komoly legitimációs problémákkal találja magát szemben. E logika mentén haladva pedig az is könnyen belátható, hogy a lelkiismereti szabadság klasszikus értelméhez képest kiterjesztett (abszolút) felfogása könnyen a társadalmi integritás és jogi-politikai stabilitás elsődleges ellenségévé válhat.

Mindezekből is érzékelhető, hogy ez az egész problémakör ezer szállal kötődik az európai identitás területéhez.

Érdekes kérdés, hogy a magyar választópolgárok mely tényezőket tartják az „európaiság” ismérveinek. Ez azért is fontos, mert a válaszokból következtethetünk arra, hogy a „kulturális Európa” vagy inkább az „intézményes Európa” identitásteremtő értékeit érzik-e önmagukhoz közelebbinek a polgárok. Az Iránytű Intézet 2013 nyarán végzett (telefonos, országos, 5000 fő megkérdezésén alapuló) közvélemény-kutatása során ezzel a kérdéssel is foglalkozott. Az „európaiság” fogalmának szubsztanciáját vizsgálva a következő kérdést tettük fel: *„Kérjük, egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékelje, az alábbi tényezőket milyen mértékben tekinti az „európaiság” közös alapjainak! Az 1-es a „legkevésbé”, az 5-ös a „leginkább” értéket jelöli.”* A „európaiság” következő ismérvei szerepeltek a válaszpanelekben: 1.) demokrácia, jogállamiság, 2.) szociális háló, jóléti intézkedések, 3.) kapitalizmus, piacgazdaság, 4.) tolerancia és diszkrimináció-ellenesség, 5.) multikulturalizmus, 6.) kereszténység, keresztény kultúrkörhöz tartozás, 7.) emberi jogok, emberi méltóság kiemelt védelme.

Az eredmények értékelésekor kitűnt, hogy a válaszadók mindenekelőtt az „emberi jogok, emberi méltóság kiemelt védelme”, a „demokrácia, jogállamiság”, valamint a „tolerancia és diszkriminációellenesség” értékeket kapcsolták az „európaiság” fogalmához. Ezek valóban az ún. alapvető értékek közé sorolhatók az Európai Unióban, melyeket az Európai Unióról szóló Szerződés (EUSz.) második cikke is nevesít. A piaci (gazdasági) dimenzió menti megközelítés kapcsán elsősorban a „szociális háló, jóléti intézkedések” jellemzőt tartották a válaszadók karakteres európai értéknek, noha a gazdasági, illetve a kulturális dimenzió menti megközelítés már jóval kevésbé hangsúlyosnak bizonyult. A „kereszténység, keresztény kultúrkörhöz tartozás” ismervét a megkérdezettek inkább fontosnak ítélték, de nem oly meghatározó jelentőségűnek, mint az első három helyen említett értéket. Mivel a „multikulturalizmust” is az inkább fontos „tartományba” sorolták be a válaszadók, ezen európai értékeket tekintve nem beszélhetünk konszenzusról, avagy következetességről.

A kereszténység szerepe, jelentősége körüli vita, valamint az egyház és az állam kapcsolatáról szóló vita minden bizonnyal tovább folyik. (Magyarországon legutóbb a Gyurcsány Ferenc vezette Demokratikus Koalíció vetette fel a vatikáni szerződés módosítását, emellett az utóbbi időszakban a DK kommunikációjának hangsúlyos elemévé vált az egyházellenesség és a világnézeti semlegesség.) Magyarország Alaptörvénye a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságának védelme mellett elismeri a kereszténység „nemzetmegtartó szerepét”.

E-mail: kovacs.janos@iranytuintezet.hu

Honlap: www.iranytuintezet.hu
Blog: www.iranytuintezet.blog.hu
www.facebook.com/iranytuintezet
Telefon: +36-1-700-0760
Fax: +36-1-700-0770